

УДК 347.4

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.3.4>

ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ НА ПРОВЕДЕННЯ ПОШУКОВИХ РОБІТ ЯК ВАЖЛИВА СТАДІЯ ДОТРИМАННЯ ДОГОВІРНОЇ ДИСЦИПЛІНИ В ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Гуцуляк Володимир Казимирович,

кандидат юридичних наук,

провідний науковий співробітник

Київського регіонального центру Національної академії правових наук України

Статтю присвячено аналізу модусу виконання договору підряду на проведення пошукових робіт як завершальної стадії договірної правовідносини, що відображається в отриманні матеріалізованого результату й одержанні підрядником коштів як винагороди за переданий результат пошукових робіт. Підкреслено, що дотримання модусу виконання сприятиме нівелюванню спорів між замовником і підрядником і встановленню відповідної виконавської дисципліни членами громадянського суспільства.

У контексті виконання зобов'язань за договором підряду на проведення пошукових робіт встановлено, що вони повинні виконуватися особисто контрагентами. Особливо ця умова стосується підрядника, який володіє необхідними знаннями, навиками, устаткуванням, в окремих випадках дозволом (ліцензією) на проведення пошукових робіт. Для тих випадків, коли можливість проведення пошукових робіт прямо залежить від отримання підрядником дозволу (ліцензії), виконання зобов'язань додатково гарантується вимогами дотримання її умов. Особисте проведення пошукових робіт підрядником та особисте прийняття результату таких робіт замовником визнані загальним правилом виконання зобов'язання (ст. 527 ЦК України). Винятки із загального правила щодо особистого проведення пошукових робіт підрядником та особистого прийняття їх результатів замовником мають місце в разі передоручення виконання й переадресування виконання.

Установлено, що настання певних обставин, які не залежать від волі підрядника і створюють тимчасову неможливість виконання зобов'язання, зупиняє їх виконання лише на час дії непередбачених обставин або усунення їх наслідків, тому лише відмову замовника від договору варто розглядати як підставу для припинення виконання зобов'язань із проведення пошукових робіт, у всіх інших випадках підрядник зобов'язаний виконати їх у повному обсязі.

Ключові слова: договір підряду на проведення пошукових робіт, модус виконання зобов'язання, суспільство, замовник, підрядник, передоручення виконання, переадресування виконання, принципи виконання.

Hutsulyak Volodymyr. Execution of a contract for exploration work as an important stage of compliance with contractual discipline in civil society

The article is devoted to the analysis of the mode of execution of the contract for exploration works as the final stage of the contractual relationship, which is reflected in obtaining a materialized result and receipt of funds by the contractor as a reward for the transmitted result of exploration works. It is emphasized that compliance with the mode of execution will contribute to the leveling of disputes between the customer and the contractor and the establishment of appropriate executive discipline by members of civil society.

In the context of fulfilling the obligations under the contract for exploration work, it is established that they must be performed personally by the contractors. This condition especially applies to the contractor who has the necessary knowledge, skills, equipment, in some cases – a permit (license) to conduct exploration work. In cases where the ability to conduct exploration work directly depends on the contractor obtaining a permit (license), the fulfillment of obligations is additionally guaranteed by the requirements of compliance with its terms. The personal conduct of search work by the contractor and the personal acceptance of the result of such work by the customer are recognized as a general rule of performance of the obligation (Article 527 of the Civil Code). Exceptions to the general rule regarding the personal conduct of search work

by the contractor and the personal acceptance of their results by the customer occur in the case of reassignment and redirection of performance.

It is established that the occurrence of certain circumstances that do not depend on the will of the contractor and create a temporary impossibility of performance, suspends their performance only for the duration of unforeseen circumstances or eliminate their consequences, so only the customer's refusal to contract should be considered as grounds for termination search operations, in all other cases – the contractor is obliged to perform them in full.

Key words: *contract for exploration works, mode of fulfillment of obligations, society, customer, contractor, subcontracting, redirection of performance, principles of performance.*

Розпочинаючи аналіз особливостей виконання договорів підряду на проведення пошукових робіт як регулятора підрядник відносин у громадянському суспільстві, насамперед зазначимо про існування окремих стадій динаміки договірної зобов'язання: а) стадію виникнення зобов'язального правовідношення; б) стадію існування договірної зобов'язання, на якій зобов'язальне правовідношення може зазнавати змін; в) стадію виконання (здійснення, реалізації) договірної зобов'язання, у процесі якого правовідношення також може зазнавати певних змін; г) стадію припинення договірної зобов'язання (зобов'язального правовідношення), у тому числі внаслідок його виконання (погашення) [1, с. 192]. Із вищенаведених стадій зобов'язальних правовідносин центральною є стадія виконання зобов'язання, адже саме на цьому етапі відбувається здійснення цивільних прав і виконання обов'язків, що призводить до припинення зобов'язання шляхом його належного виконання та нормального перебігу відносин між членами громадянського суспільства.

Саме тому виконання договірної зобов'язання має відповідати таким спеціальним принципам виконання зобов'язань, як: а) принцип належного виконання; б) принцип реального виконання; в) принципи добросовісності, розумності й справедливості. Одразу ж зазначимо, що вищенаведені принципи закріплено в чинному цивільному законодавстві. Так, принцип належного виконання закріплено в ст. 526 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, за яким кожна сторона зобов'язання повинна вжити всіх необхідних заходів для його належного виконання з урахуванням інтересів іншої сторони та забезпечення загальногосподарського інтересу. Схожий підхід закріплено в ст. 193 Господарського кодексу (далі – ГК) України, зі змісту якої

вбачається, що при виконанні господарських договорів застосовуються правила ЦК України з урахуванням положень ГК України, що є відсильною нормою. Принцип реального виконання відображено в ст. 622 ЦК України, за якою, навіть коли боржник сплатив неустойку й відшкодував збитки, завдані порушенням зобов'язання, він не звільняється від обов'язку виконати зобов'язання в натурі. Принципи добросовісності, розумності та справедливості закріплені в п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України.

Недарма під належним виконанням умов договору підряду пропонується розуміти здійснення сторонами (підрядником і замовником) усіх передбачених законом і договором дій, спрямованих на досягнення результату діяльності підрядника, у тому числі виконання належними суб'єктами, у належному місці, у належний час, стосовно належного предмета [3, с. 71]. З огляду на зазначене, можемо зробити висновок, що належне виконання є складним юридичним явищем, що складається з елементів виконання, які полягають у: а) виконанні зобов'язання належними сторонами (ст. 527 ЦК України); б) виконанні зобов'язання шляхом передання належного предмета (ст. ст. 533, 539 ЦК України); в) виконанні в належному місці (ст. 532 ЦК України); г) виконанні в належний строк (термін) (ст. ст. 530, 531 ЦК України); г) виконанні в належний спосіб (ст. ст. 529, 542, 543, 537 ЦК України) [4, с. 174].

Наведені елементи становлять зміст принципу належного виконання зобов'язань, адже якщо не буде дотримано всіх параметрів виконання, не буде досягнуто закріпленої в договорі мети. Нині, як слушно зазначається в юридичній літературі, пріоритет у регулюванні відносин між сторонами підрядних зобов'язань надається договору. Відповідність поведінки боржника умовам договору, у якому

зафіксовані такі елементи виконання зобов'язання, як предмет, суб'єкт, місце, строк, спосіб, дає підстави оцінювати її як виконання зобов'язання належним чином. І навпаки, невідповідність поведінки боржника одному з положень, установлених умовами договору, є доказом неналежного виконання [5, с. 282–283]. Так чи інакше, зобов'язання за договором підряду на проведення пошукових робіт мають виконуватися належним чином, забезпечуючи досягнення мети укладення договору, і відповідати національному й міжнародному законодавству.

Переходячи до аналізу елементів виконання договору підряду на проведення пошукових робіт, насамперед зазначимо, що для розуміння виконання договору варто виділити найбільш суттєві елементи модусу виконання, що призводять до припинення юридичного зв'язку між сторонами чи до додаткових вимог кредитора до несправного боржника [6, с. 53].

Отже, щодо такого обов'язкового елементу виконання договору підряду на проведення пошукових робіт, як виконання зобов'язання належними сторонами, одразу ж зазначимо, що, за загальним правилом, виконавцями зобов'язання є особи, які є його сторонами. З огляду на специфіку проведення пошукових робіт, зазначимо, що на стороні підрядника виступає суб'єкт підприємницької діяльності, а замовником може бути як фізична, так і юридична особа. Таким чином, належне виконання насамперед відображається у виконанні належними сторонами договірних зобов'язань. Звідси впливає й специфіка договору підряду на проведення пошукових робіт.

У контексті виконання зобов'язань за договором підряду на проведення пошукових робіт необхідно зазначити, що вони повинні виконуватися особисто контрагентами. Особливо ця умова стосується підрядника, який володіє необхідними знаннями, навиками, устаткуванням, в окремих випадках дозволом на проведення пошукових робіт. Для тих випадків, коли можливість проведення пошукових робіт безпосередньо залежить від отримання останнім дозволу (ліцензії), виконання зобов'язань додатково гарантується вимогами дотримання її умов. Як видається,

закріплений у ст. 526 ЦК України принцип належного виконання можна було б доповнити застереженням, що у випадку необхідності отримання боржником дозволу на вчинення конкретних дій виконання його зобов'язань має вчинятися з дотриманням таких дозвільних умов. Зазначене доповнення мало б вагоме значення для виконання зобов'язань особисто та можливості заміни сторони в зобов'язанні, охорони конфіденційної інформації, яка потрібна для виконання цих зобов'язань та отримується в результаті вчинення таких дій. З огляду на це, вважаємо за доцільне запропонувати доповнити ст. 526 ЦК України частиною другою такого змісту: «2. Якщо дії боржника потребують отримання спеціального дозволу, то виконання його зобов'язань має відбуватися з дотриманням дозвільних умов». Водночас і замовнику за договором підряду на проведення пошукових робіт можуть стати відомими відомості, що містять таємницю, пов'язану з особливостями проведення таких робіт тощо. Тому сторонам доцільно в договірному порядку погоджувати обов'язковість особистого проведення пошукових робіт або ж обумовлювати можливість залучення третіх осіб [4, с. 176–177].

До такого висновку доходимо, зважаючи, що законодавець у § 4 гл. 61 ЦК України не закріпив конкретних вимог щодо належних сторін цього різновиду договорів підряду. Відповідно ж до ч. 1 ст. 527 ЦК України, особисте виконання обов'язку боржником та особисте прийняття виконання кредитором визнані загальним правилом виконання зобов'язання. Винятки із загального правила щодо особистого виконання зобов'язання й особистого його прийняття сторонами можуть бути встановлені договором або законом чи впливати із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту. Зокрема, такі винятки мають місце в разі передоурчення виконання й переадресування виконання. Так, договірне зобов'язання підряду може не обмежувати право підрядника на залучення до виконання робіт інших осіб (субпідрядників), залишаючись відповідальним перед замовником за результат їх роботи. Відповідно, якщо із закону або договору не впливає обов'язок підрядника виконати передба-

чену в договорі роботу особисто, підрядник вправі залучити до виконання своїх обов'язків інших осіб (субпідрядників).

Таке право підрядника уточнюється законодавцем у ч. 1 ст. 528 ЦК України, за якою виконання обов'язку може бути покладено боржником на іншу особу, якщо з умов договору, вимог цивільного законодавства або суті зобов'язання не впливає обов'язок боржника виконати зобов'язання особисто. Тобто законодавець закріпив можливість передоручення виконання. Прикладом такого передоручення може слугувати закріплене в ст. 838 ЦК України право підрядника залучати до виконання робіт субпідрядників, залишаючись відповідальним перед замовником за кінцевий результат робіт. Водночас зобов'язання не створює обов'язку для третьої особи (ст. 511 ЦК України). Стороною в зобов'язанні залишається боржник, який, за загальним правилом, і відповідає за порушення зобов'язання іншою особою (ст. 618 ЦК України). Однак як виняток із загального правила законодавець передбачив положення, що інша особа може задовольнити вимогу кредитора без згоди боржника в разі небезпеки втратити право на його майно (право оренди, застави тощо) унаслідок звернення кредитором стягнення на це майно (ч. 3 ст. 528 ЦК України).

Таким чином, законодавець розмежовує суб'єктів зобов'язання й суб'єктів виконання зобов'язання. Суб'єктами виконання зобов'язання є сторони зобов'язання, а також інші особи, участь яких у зобов'язанні (шляхом його виконання і прийняття виконання) обумовлена договором, законом або впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту з метою забезпечення адекватного правового закріплення їх ролі у виконанні зобов'язання [7, с. 30]. Тому суб'єктами виконання зобов'язань за договором підряду на проведення пошукових робіт є сторони, а також треті особи, на яких правомірно покладено обов'язок щодо виконання чи прийняття виконання зобов'язання.

Щодо такого елемента належного виконання, як виконання зобов'язання шляхом передання належного предмета, доцільно навести висловлену в юридичній літературі тезу, що хоча за договором підряду вико-

нання роботи є конститутивною ознакою, яка визначає його спрямованість, однак без передачі (здачі) її результату договір не є виконаним, навіть коли замовлення готове [8, с. 111]. Тобто виконання зобов'язання шляхом передання звітів, схем, креслень тощо після проведення пошукових робіт є надзвичайно важливим етапом виконання, адже в протилежному випадку не буде й виконання договору. Зважаючи на це, варто підтримати запропонований Т.В. Боднар висновок про необхідність розмежування понять «предмет зобов'язання» і «предмет виконання» [1, с. 113], оскільки предметом договору підряду на проведення пошукових робіт є результат пошукових робіт, а предметом виконання виступатиме, відповідно, його передача замовникові. Тобто виконання зобов'язань підрядником за договором на проведення пошукових робіт полягає в проведенні, відповідно до технічного завдання, робіт і переданні звітів, схем, креслень тощо замовникові, а замовником – у наданні необхідного для проведення пошукових робіт технічного завдання та оплаті проведених робіт.

Наступним елементом належного виконання договору підряду на проведення пошукових робіт є місце його виконання. За загальним правилом, закріпленим у ст. 532 ЦК України, сторони договірної зобов'язання можуть установити місце його виконання в договорі. Якщо місце виконання зобов'язання в договорі не визначено, виконання зобов'язання проводиться за місцем виготовлення або зберігання товару (майна) (абз. 3 ч. 1 ст. 532 ЦК України). Загалом же місце виконання зобов'язання може бути визначене законом, договором, впливати із суті самого зобов'язання або ж визначатися звичаями ділового обороту. З'ясування з необхідною точністю місця виконання зобов'язання покликане сприяти реалізації принципу належного виконання. У договорі підряду на проведення пошукових робіт місцем виконання зобов'язання прийнято розуміти місце безпосереднього проведення таких робіт. У більшості випадків місцем проведення пошукових робіт є земельна ділянка, яка надана для цього замовником, або інший об'єкт, де проводяться такі роботи.

Важливим елементом виконання будь-яких договорів з виконання робіт є дотримання умов щодо строків їх виконання. Це зумовлено тим, що робота – це процес. Відповідно до характеру замовлення, визначається й строк для його виконання. Якщо ж у договорі не встановлено строки виконання роботи, підрядник зобов'язаний виконати роботу, а замовник має право вимагати її виконання в розумні строки, відповідно до суті зобов'язання, характеру й обсягів роботи та звичаїв ділового обороту (ч. 2 ст. 846 ЦК України). Таким чином, посилення законодавця на розумні строки в ч. 2 ст. 846 ЦК України є цілком виправданим.

Отже, підрядник за договором підряду на проведення пошукових робіт повинен у встановлені договором строки провести пошукові роботи та передати звіт замовникові. У випадку невстановлення таких строків сторони мають керуватися розумними строками, необхідними для проведення пошукових робіт і відповідних розрахунків за них. Тобто моментом виконання зобов'язання є момент направлення звіту (креслень, схем тощо) замовникові в передбачений договором строк. Це й забезпечує досягнення мети договору.

Останнім елементом виконання договору підряду на проведення пошукових робіт є виконання в належний спосіб. Загалом під способом виконання зобов'язань розуміється характер учинюваних сторонами дій. Саме через характер дій (порядок, процедуру, послідовність їх учинення) найкраще розкривається спосіб виконання підрядних договорів. Під цим варто розуміти те, яким чином здійснюється робота підрядником, і фак-

тичну передачу її результату замовникові [5, с. 287].

Одразу ж зазначимо, що спосіб проведення пошукових робіт обирає підрядник. Водночас він зобов'язаний дотримуватися вимог, що відображені в технічному завданні, однак, яким чином він буде їх дотримуватися та як досягне результату таких робіт, це вже клопіт самого підрядника. Разом із тим, незважаючи на самостійність при проведенні пошукових робіт, підрядник зобов'язаний своєчасно попередити замовника про те, що додержання його вказівок загрожує якості або придатності результату робіт (п. 2 ч. 1 ст. 847 ЦК України).

Підсумовуючи, доцільно сформулювати авторське визначення поняття виконання договору підряду на проведення пошукових робіт як здійснення підрядником і замовником усіх передбачених законом і договором у визначений час і в належному місці фактичних і юридичних дій, спрямованих на досягнення результату пошукових робіт підрядника, які мають юридичні наслідки: призводять до припинення юридичного зв'язку між сторонами чи до додаткових вимог кредитора до несправного боржника. Зазначений порядок учинення дій базується на відповідному модусі виконання зобов'язання, що складається з таких елементів: 1) предмет виконання; 2) суб'єкти виконання; 3) місце виконання; 4) строк виконання; спосіб виконання. Відповідно, і дотримання модусу виконання сприятиме нівелюванню спорів між замовником і підрядником і встановленню відповідної виконавської дисципліни членами громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боднар Т.В. Теоретичні проблеми виконання договірних зобов'язань (цивільно-правовий аспект) : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2005. С. 192, 113.
2. Сейтмустафа А. Понятие исполнения обязательства. *Актуальные проблемы частного права* : материалы Международной научно-практической конференции (в рамках ежегодных цивилистических чтений). Алма-Аты, 23–24 мая 2002 г. / отв. ред. М.К. Сулейменов. Алматы : КызГЮУ, 2003. С. 286–288.
3. Гриценко Г.М. Правове регулювання капітального будівництва за державні кошти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2011. С. 71.
4. Гуцуляк В.К. Договір підряду на проведення пошукових робіт за цивільним законодавством України : монографія. Київ, 2017. С. 174, 176–177.
5. Гриняк А.Б. Теоретичні засади правового регулювання підрядних зобов'язань у цивільному праві України : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. С. 282–283, 287.

6. Утехін І.Б. Виконання договорів з передачі майна у власність : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. С. 53.

7. Боднар Т.В. Суб'єкти виконання договірних зобов'язань. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 6. С. 30.

8. Договори з виконання робіт в цивільному праві України: проблеми теорії і практики : монографія / за заг. ред. А.Б. Гриняка. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2015. С. 111.